

Abonnement pour un an
300 piastres

Edition spéciale 500 piastres

Adresse:

"IDJTIHAD,, Constantinople

Téléph. St. 865

XXI ème ANNÉE

15 Avril 1926 — No 202

الاجتهاد

IDJTIHAD

علمی ، ادبی ، اقتصادی مجموعہ

آبونمان : سنه لکی [۲۴ نسخه]

بورکیا ایچون ۲ ، خارج ایچون
۳ ، اعلا کاغذلیسی ۵ ایرادر .

اداره خانه سی :

جفال اوغلنده « اجتهاد نهوی »

تلفون : استانبول ۸۶۵

یکرمی برنجی سنه

نومرو ۲۰۲ - ۱۵ نیسان ۱۹۲۶

(عمر خیام) ك شاعر اكي حقهده

[وارد اولمدر]

بر مدت نبری یکیدن انتشار و تنویر افکار ایتمه
باشلايان (ثروت فنون) ك ۱۱ مارت ۱۹۲۶ تاریخی
(۶۹) نجی نومرو سنده «عمر خیام ك شاعر اکی» عنوانی
بر مقاله نك مندرج اولدیغی كوردك. بویازیده نیشاپوری
داهی شاعر حقهده سرد ایدلمش اولان مطالعه لر طوغری
دكدر. ایران شعرینك اینجه لکترینه وانکلیز ادبیاتنه ورده
فلسفه به بحق واقف اولان هر متفکر تصدیق ایتك لازم کیرکه
عمر خیام، نه شهرتی مترجمی «فیچ جباله» ه تمامیه مدیوندر،
نه ایرانیلر بوبویوك شاعر لرینی بوکونه قدر حقیه تقدیر
ایده بیامش لدر، نه ده خیامك رباعیلری - مذکور مقاله
محررینك ظن ایتدیکی کبی - شرابی و آفیونی ادبیات دندر.
و هر کون امثالی یازیلوب موجودیته قاتیله بیلیر سورلر دندر.
بونی بر آرز ایضاح ایدلم:

ایرانده رباعی سویله مه مش اولان شاعر اندر در.
رباعی ایران شعر اسسنگ ایجاد و ترویج ایتمش اولدقلری
بر شکل نظمدر. طولغون بر فکری - یعنی بر جزء تام

.....
حیاتی بکه نیمه لم. بشری منظومه به بلاقید و شرط کیرم.
بو منظومه ایچنده کی موقعی سربسته جه بولالم. جمهوریتك
تربیه خصوصنده کی وظیفه سی دار و قار اناقل ذهنتلرله
دو کوشمك در. فکر مزك بویومه سی ایچون آیدینلنی
ایسته یه لم. حسمزك یوکسلمه سی ایچون اصالتی ایسته یه لم....
ای جمهور تجیلر مکتبلر کزده هر شیدن اول یاری
دینی، یاری غیر دینی ایکی تدریس اتدن چکینکز؛ اخلاقی،
بدیعی، انسانی قیمتاره کووه نیکز. علملر عقلک بداهت لری
اولدینی کبی بو قیمتارده وجدانك معرفه لری در. بداهت سز
ذکا اولور می؟ اخلاق سز، صنعت سز، انسانیت سزده وجدان
اولماز. شاید ممکنسه بو قیمتار حرثی برده «قیمتار علمی» اولان
فلسفه، تدریس اتیلده تویج ایدیکز. تا که اوزمان یالکز
عقلک تختنی دکل، وجدانك سلطنتی ده قورمش اولاجاق سکز.
آرتق تورك دولتنك معارفی قسماً بیله اولسه سلامتده در.

اسماعیل حق

تشکیل ایدن بردوشونجه یی - مشکا ث و موجز بر صورت
اوزره افاده ایده بیلیمك ایچون رباعی شکلی دائماً ترجیح
ایدیله کلمشدر. فرضا «غزل» بونك ضدیدر. بر اینجی
دیزیسی کی دلبر فقط پراکنده و یکدیگر یله منطقاً رابطه سز
مضمونلری بیان و عرض ایتك ایچون قوللانیلیر. کندینه
کووه من هر شاعر بواشكال نظمك جمله سنده قلمنی تجربه
ایدوب هنر کوستر مکله مکلف طو تولوردی. اونك ایچوندر که
ایرانده همان هر شاعر - حتی عوام آراسنده یتیشن شعرا
بیله - رباعیلر و کوزل رباعیلر سویله مشلدر. مع ذلك،
داهی شاعر لر اودرت مصراعلق بر منظومه ده بیله کندی
شخصیت ممتاز لرینك ال بویوك دلیلی اولان اسلوب بیان
ایله بر جهت تمایز ابراز ایتمکده درلر. بو خصوصده (خیام) ك
اسلوب افاده جه امثالنه نه قدر فائق اولدیغی کوسترمك
ایچون بری خیامه دیکری ده باشقه بر شاعر منسوب ایکی رباعی
ذکر ایدلم که عینی عقیده حکمتی ناطق اولدقلری ایچون
عینی فکره ترجماندرلر. بونلری - فیکر جه دکل - یالکز
اسلوب وادا ایله مقایسه ایدیورز:

لادریه اعتقادینی تسلیم و اعتراف ایدن و «فخر الدین
رازی» ك اولدینی مروی اولان شورباعی:

هرکز دل من ز علم محروم نشد
کم ماند ز اسرار که مفهوم نشد
هفتاد و دو سال عمر کردم شب و روز
معلوم شد که هیچ معلوم نشد

عادی بر اسلوب افاده نك منظوم بر صورتیدر.
تشبیه دن، خیال دن، دنا یه دن الحاصل صناعت شعریه دن
کاملاً معرادر. خیام ایسه عینی اعتقادی باقیکنز نه ظریف
ونه کنایه لی بر اسلوب ایله آدا ایدیور:

آنانکه محیط فضل و آداب شدند
وز جمع کال شمع اصحاب شدند
ره زین شب تاریك نبردند برون
کفتند فسانه و در خواب شدند

بورباعیده خیام استعاره تمثیلیه نك ال کوزل نمونه لرندن
برینی عرض ایتمش و بو سایه ده افاده سنه عادتاً سنبولیک
(symbolique) بر آدا ویرمشد. یعنی طوغر و دن طوغر و یه
فکرینی بیان ایده جکی یرده نظری خیال اوکنده رسم
ایتدیکی تابلو واسطه سیله بوفکری افاده ایتمشدر. طبیعیدر که

ایچون هیچ بر نص دینی به ، هیچ بر تعامله قولاق آصایک « دیور . حتی ، تمثال شادی و شطارت اولان شراب شیشه سنی الله بیه قیرسه اوکا دخی سرزنش ایتمکدن چکنمه یور . بوتون شو اعتقاداتنه وشو مزاجنه نظراً « خیام » آریانی الاصل و آریانی المزاج بر (Philosophie paganiste) عرض ای دیور که قرون وسطاده بر طرفدن سامی الاصل اولان (sémitique) ادیانک نفخاتیه دیگر طرفدن ده (Neoplatonicisme) ک تأثیریه وجدانله مستولی اولان (msyticisme) خسته لغنه قارشى « خیام » پک صحیح المزاج بر دهانک (réaction) ى یعنی عکس العملیدر .

بومطالعهمزک حجتک البارز بر دلیلی مفرط متصوف اولقله معروف (شیخ نجم الدین رازی) نک ۲۲۳ سنه میلادیه سنده (۶۲۰ - ۶۲۱ هجری) تألیف ایتش اولدینی (مرصادالعباد) ده خیامی « فلسفی ودهری و طبعی » دیه توصیف ایتمه سی و خیامک لادریه مذهبی سیاقنده سوله مش اولدینی رباعیلردن بالخاصه ایکسینی آیروب ذکر ایتمه سیدر .

(خیام) ک شرابدن چوق بحث ایتش اولماسنه رغماً پک عقلی باشنده بر آدام اولدینی محققدر . بناءً علیه ، بوتون بوقوتلی دلائل رباعیات صوفیه نک خیامه نسبت اولونه یلمه سی احتمالی کاملاً رد ایدر . ذاتاً ، بوقیلدن صوفیانه اولوب یا کلش اوله رق « خیام » عطف ایدیه کلش اولان رباعیلر ، تدقیق و متخصصلر طرفندن تصنیف ایدیلشلردر .

مثلاً ، از جمله شو رباعینک « خیام » . اسناد اولونه مایه جغنی لسان (خیام) دن آ کلایانلر بیلرلر :

ای دل زغبار جسم اکرباک شوی
نوروح مجردی ، بر افلاک شوی
عرشاست انیمن تو ، شمرت بادا
کابی و مقیم خطه خاک شوی !

بورباعی صراحة « نوفلاطونی » و « صوفیانه » در . ادناس جسمانیهدن و بالذات جسمندن پک اولوب روح مجرد شکلنده افلاک اوچایی « خیام » هیچ بروقت توصیه ایتمز . بو معنی (Plotinus) ده ، (Iamblique) ده ، (مولانا) ده بالعکس پک مبذولدر . خیام بونی

کک طرز بیان ، کک قواعد و نزاهت لسان اعتباریه « خیام » کبی بر آدمه اسناد اولونامایه جق عادى و ثقیل و معناه بیایى بر رباعی یی اونک اولمق اوزره قبول ایدمه یزکه بوکا معیار اولاجق اولان ده « ذوق ادبی » در . المزده بر معیار دها واردر که اوده « معیار عقل ، حکمت » در . یعنی خیامک فلسفه سی بیلنیرایسه آ کلایلیر که بومتفکر شاعر مثلاً معاصرین فلاسفه دن (Jacob Moleschott) کبی دوران حیات (Circulation de la vie) فلسفه سنه قانعدر . و (کوزه کران) کنایه سی و تشبیهی هب بوفلسفه نک الهامیدر . حتی شکسپیر (Shakespeare) و آناطول فرانس (Anatole France) ودها بویه بویوک آدم لر دخی بو اعتقاد اوزره ایدیلر .

« خیام » بر عاقبت ایتناماز و بو اینا مایشی ینه اودوران دائمی ، اونامتناهی فلسفه سنه اعتقادنددر . (هراقلیت Héraclite) : Tout s'écoule et rien ne reste : یعنی هر شی کچر و فنا بولور و هیچ بر شی قالماز ، دیوردی ، هب بوفلسفه یه معتقد ایدی . اوروپانک متأخر شعر اسندن (Leconte de Lisle) لوقونت دولیل و (Lord Tennyson) ته نیسن دخی بو اعتقادده اولدقلرخی شعرلرنده کوستره . یورلر . بوفلسفه انسانی غمکین ایتک ماهیتنده ایکن ، مثلاً هراقلیت و Shopenhauer اولیه ایدیلر ، خیامی واقعا بدین Pessimiste ایتش ، لکن غمکین ایدمه مشدر . چونکه بوفلسفه آن حیاتی یکانه فرصت کبی تلقی ایتک ، اوندن استفاده یه شتابان اولمق و وقتی خوش کچیر مک لزومنی افهام ایتشددر . ایشته ، فلسفه ده (Opportunistic moral) دنیلن حالت روحیه بودر . « خیام » تماماً بویه در وهان هر رباعیسنده بومعنا جلوه کردر . دها صوکره ، « خیام » آغوستیک در یعنی لادریوندن در . بونکه برابر کندیسنده ذره قدر شائبه تصوف یوقدر . ذره قدر زهد (ascétisme) و تارک دنیالق یوقدر . ذره قدر ملاملک ، تریاکلیک ، آفیونجیلیق ، نده بنکیلیک یوقدر . بونلر « خیام » ده واردر ، دیمک خیامی بزم و آوروپایله آمهریقانک طانیش اولدیغمز کبی طانیمقدر . اوبالعکس : « بو حیات یکانه فرصتدر ؛ بوندن استفاده ایدک ونه یاپه جق ایسه کز چابوق یاپک ؛ ایچنده یاشادیغمکز زمانی خوش کچیرک و بونک

عقل سلیم

مبحث 81 — انجیلده «به هوار» به عطف ایدلری
متمادی فلیص و امار هب ظالم و باربار بر الله استلزام
ایده عجیب و کولونج ابرورمدر لر .

بابالرینک ایشله مش اولدوقلری معصیت لردن دولایی،
خبرلری اولماق سزین مهم نوع بشرله باریشماق اوزره
معصوم و کناه ایشله مهیه غیر قادر اولان اوز اوغلنی
أولدورتن بر الله اینانمازنی کندیلرینه تکلیف اولونان
خریستیانلر، عدالت الهیه حقنده، نه عجیب فکرلر
ایدینه ییلرلر! تبعه سی عصیان ایتیش اولان و کندی غضبی
تسکین ایتک ایچون، عصیان عمومیده هیچ بر دخلی
بولونمایان ولی عهدینی اولدوزتمکدن باشقا بر چاره بولمایان
بر حکمدار حقنده نه دیرز؟ خریستیان دییه جک که
«عدالت ربانیه سنی بالذات خوشنود ایتیه قابلیتسز اولان
تبعه سی حقنده کی کرمکارلنی نتیجه سی اولارق الله، اوز
اوغلنک اولمه سنه راضی اولدی.» فقط بر بابانک یابانجیلر
ایچون کرمکارلنی [La bonté] اولادی ایچون غدار
و باربار اولماق حقنی کندیسنه ویرمز. الیهانک اللهنه
توجیه ایتدیکی اوصاف و خصائل، هر لحظه یکدیگری
بر آدمدر. بو کونکی غرب مدنیتک تام ایسته دیکی
و آکلادینی بر آدمدر. یالکز (فیچ جرالده) ک ترجمه ده کی
موفقتی، خیامه آوروپاده و آمریقاده بو کون نائل اولدینی
حرمتی و شهرتی تأمین ایتیش اولدینی، و شعرینک بو حرمته
لایق اولمادینی ادعاسنه کلنجه دیرز، کفی الواقع (فیچ جرالده)
خیامت مقتونی و بناء علیه اک کوزل برترجانیدر. فقط،
انکلز شاعرینک کندی دیدیکی و جهله، بوتون «روح بیان»
خیامکدر. بو آدک ایرانده لزومی قدر موقر اولماسی
و اورادن دهامتدن یرلرده معتبر اولماسی اونک شرق
حوصله سنه صیغامادیغنه دلالت ایتمی؟

مؤمن ایرانی عمر خیامی تقدیر ایلهمز

غربک ارباب کالی فخر ایدر استاد ایلهم

سهروردی، بوعلی سیناده، ابن الرشده

اولدیلدی بر زمان محکوم هپ الحاد ایلهم

اجتهاد - 112 نومرولو (حر فکر) ده (الحاد و ملحد)

مقاله سنی ده اوقوبک

سویله یه مز. مکرکه موقت رزمان ایچون متصوفانه شعر
یازمه یی تجربه ایتیش اولسون. بو حکیمک حیاته ده ایسه
بو فرضیه یی تأیید ایدمه جک اشارت یوقدر؛ کندیسینه
کوروشنلر دخی. اویله بر شی قید ایتمه مشلردر. «خیام»
صوفیلکدن اوقدر اوزاقدی که کندیسینه ایلک دفعه ملاقی
اولان صوفی شاعرلر درحال کندیسنه قارشو (Antipathie)
حسن ایتیش و بونی اظهار ایتکدن ده چکیمه مشلردر.
حاصلی، (خیام) ک مزاجی، صوفی مزاجیله طبان طبانه
ضددر.

«خیام» نه عالم اوله رق، نه ده شاعر اوله رق عوام
ناسک آکلایه ییله جکی آدملر دن دکلدرد. پک Aristocrate در
حال بوکه زمانده ایرانی ومدنی دینیلن عالمک آفاقی صاران
نسیم تصوفدی. اونک ایچون، سهویله مه مشدر. برده،
آفیون یومتق و خشیش ایچمک «خیام» ک عادتی دکلدرد.
شرابی ده دینی تعصبک یوزینه چارپمق ایچون قرباج اولاراق
شرابی آلدن بر اقامشدر. بو، متصوفه نک و علی الخصوص
اسکی ایرانلرک عادات مذهبی سندن ایدی. خشیش ایچون
مخدرات ایلهم اویقویه یاتارلر و عالم معنایی سیر ایدرلردی.
«بنک» کلمه سی اسکی زردشتی کتابلرنده چوق کچر.
مشهور (آرتاویراف) نامنده کی مغبد [مؤبد] بنک ایلهم
سرخوش اولوب کندنن کچمش ویدی کون اویقوده
قالوب جنتی و جهنمی زیارت ایتکدن صوکره اویانه رق
کاتلرینی زردینه دعوت ایتیش و معروف (آرتاویرافنامه) یی
املا ایدمه رک یازدر مشدر.

کذا، «حسن صباح» کندی درویشلرندن فدا کارلق
تأمین ایتک ایچون اونلره خشیش ایلهم یالیش بر معجون
یدیریر و اونلری جنته سوق ایدر ایش. روایت ایدرلر، که
ساده دل مریدلری سرخوش ایتکدن صوکره اونلری
(الموته) قلعه سنک محرم دائره سنه کچیریر و اوراده کوزل
قیزلره اونلری عیش و نوشه طالیریر و صوکره یته اونلره
بر مقدار معجون یدیریر و طیشاری چیقاریر ایش. کنج
مریدلر طاندقلری بو ذوق بهشتی یی اونوته مادقلری ایچون
آرتق بولومدن قورقازلر و حتی اوله یی آرزو ایدرلر ایش.
«خیام» دوشونور بر حکیمدر، بلکه رییدر، بلکه
بدیندر، فقط بو آلایشلر دن چوق اوزاق و تمیز یاشامش